עין משפט נר מצוה

נא א מיי' פ"ו מהל' ערכין הל"א :

נב ב מיי' פי"א מהל' בכורים הל"ז טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' ד :

נג ג מיי' שם הל"ז טוש"ע שם סעי' ז :

נד ד מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעיף ח :

נה ה מיי' פ"ב מהל' נחלות הלכה א ח טוש"ע חו"מ סי' רעח סעי' א :

נו ו מיי' שם פ"ג הלכה ד טוש"ע שם סעי' ו :

נז ז מיי' שם הלכה א טוש"ע שם סעי' ג :

ולא °הקדשות בכל אלו : כתב לכהן שהוא חייב לו חמשה סלעים חייב ליתן לו כו' : *אמר עולא דבר תורה בנו פדוי [לכשיתן] (א)ומ"ט אין בנו פדוי? גזירה שמא יאמרו פודין בשטר א] תני תנא קמיה דרב נחמן בנו פדוי לכשיתן א"ל רב נחמן זו דברי רבי יוסי ברבי יהודה סתימתא ואמרי לה זו דברי רבי אלעזר ברבי שמעון סתימתא, אבל חכמים אומרים אין בנו פדוי, והלכתא אין בנו פדוי : לפיכך אם רצה הכהן ליתן לו במתנה רשאי: תנינא להא דת"ר נתנו לעשרה כהנים בבת אחת יצא, בזה אחר זה יצא, נטלו ב] והחזירו לו יצא וכך היה מנהגו של רבי טרפון שהיה נוטל ומחזיר, וכששמעו חכמים בדבר אמרו קיים זה הלכה זו הלכה זו ותו לא? אלא קיים זה אף הלכה זו, רבי חנינא הוה רגיל ושקיל ומהדר, חזייה להוא גברא דהוה קא אזיל ואתי קמיה, אמר ליה לא גמרת ויהבת, מידעם *ביש הילכך אין (ב) (בנך) פדוי : המפריש פדיון בנו ואבד חייב באחריותו : מנלן? א"ר שמעון בן לקיש אתיא "ערך-ערך" מערכין רב דימי א"ר יונתן °וכל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם" ויליף "ריקם-ריקם" מעולת ראיה מה עולת ראייה חייב באחריותו אף פדיון הבן חייב באחריותו, מתקיף לה רב פפא קרא לקרא? אלא א"ר פפא הא כדקתני טעמא °יהיה לך אך פדה תפדה" וכי איתמר דריש לקיש ארישא איתמר *מת לאחר שלשים יום אע"פ שלא נתן יתן מנא לן? א"ר שמעון בן לקיש אתיא "ערך-ערך" מערכין, רב דימי א"ר יונתן "וכל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם" מה להלן יורשין חייבין אף כאן יורשין חייבין : **מתני'** *הבכור נוטל פי שנים בנכסי האב ואינו נוטל פי שנים בנכסי האם ואינו נוטל (ג) בשבח ולא *בראוי כבמוחזק ולא

שמות לד

במדבר יח

תורה אור

ולא הקדשות נפדין בכל אלו . בעבדים שטרות וקרקעות והתם נפקא לן מקראי בתורת כהנים בפרשת ערכין* : שמא יאמרו פודין בשטרות. אפי' אין נותנין כלום אי נמי בשטר שיש לו על חבירו : בנו פדוי לכשיתן. שהרי נתן הפדיון : בבת אחת. שהגיח לפני כולן חמש סלעים והלך לו : בזה אחר זה. ג] ולכך (אחר) הכי תנית ליה בתוספתא יצא : נטלן. הכהן והחזירן לו יצא : ר' טרפון. כהן היה : ר' חנינא. כהן היה : אזיל ד] (ד) (ויתיב) קמיה. כדי שירצו מהלך ובא לפניו ויחזיר לו חמש סלעים שנתן (לפדיון) בנו: א"ל לא גמרת ה] (ונתת). נתינה גמורה אלא כדי שאחזירם לך : מידעם ביש עבדת. דבר רע עשית הלכך אין בנך פדוי אם אחזירם ו] לשון אחר אפילו לא אחזירם אין בנך פדוי : מנלן. דחייב באחריותו ואע"ג דקא כתיב קרא במתניתין קבעי מנלן ולקמן פריך ליה רב פפא : אתיא ערך ערך. כתיב הכא בבכור (במדבר יח) ופדויו מבן חדש תפדה בערכך מה ערכין חייב באחריותן עד שיבאו לידי גזבר כדאמר בפרק בתרא דשחיטת חולין (דף קלט.) ונתן את הערכך ביום ההוא וגו' (ויקרא כז) חולין הן בידך עד שיבאו לידי גזבר: מה עולת ראייה חייב באחריותה. דהא חובה היא עליה דלא גרעה ז] היא מנדר שאם מתה או נגנבה חייב באחריותה דכמאן דטעין ליה אכתפיה דמי ועוד דכתיב (שמות כג) לא יראו פני ריקם ואם מתה או נגנבה ולא פרע ליה אישתכח דאיתחזי ריקם בעזרה אבל מלא יראו ח] (ה) דבכור לא הוה שמעינן דההוא לאו פנים ממש קאמר דהא לאו בעזרה מייתי לה דלכהן יהיב ליה והוה אמינא בהפרשה סגיא ליה : קרא לקרא. קרא לריך לאיתויי לכיוטי לקרא הא תנא דמתניתין קרא אחרינא קנסיב לה : מנלן. דחייב לתת לאחר מיתה : ערך ערך מערכין. דאמר במסכת ערכין (דף כ.) אמר "ערכי עלי" ומת יתנו היורשים אמר "ערך פלוני עלי" ומת, על הנודר ליתן ומקרא יליף במסכת ערכין ובתורת כהנים יכול אם אמר "ערך פלוני עלי" ומת יהא פטור ת"ל "יעריכנו" אפילו מת והכי נמי כי מת לאחר ל' נתחייב האב בפדיונו : מה עולת ראייה יורשין חייבין. ט] דעולת חובה היא (ה"ג כי מת לאחר ל' נתחייב האב בפדיונו) וגבי עולת נקבה תנן *האשה שהביאה חטאתה ומתה יביאו יורשין עולתה : אף כאן יורשין חייבים . לאחר מיתת האב והבן דהוו מחוייבים ומתו : **מתני'** בנכסי האם . נכסי מלוג : בשבח. אם השביחו נכסים לאחר מיתת האב קודם שחלקו אין הבכור נוטל פי שנים בשבח אלא שמין י] (ו) מה שהיו שוין בשעת מיתת אביהן והבכור שנוטל ב' חלקים בקרקעות יתן מעות יא] (לפי) שוה שבח חלק השני שנוטל בשביל הבכורה ואותן מעות יחלקו בין כולם : בראוי. בנכסים שלא היה אביהן מוחזק בשעת מיתתו אבל ראויין היו ליפול לו בירושה ונפלו להן לאחר זמן אין הבכור נוטל (ז) פי שנים (בהן) : ולא

אמר עולא דבר תורה בנו פדוי לכשיתן. לכאורה משמע בריש הנושא (כתובות דף קא:) דליתא לדעולא אלא לריש לקיש ויש *ליישב דליתא אפי' לר' יוחנן : **אבל** חכמים אומרים אין בנו פדוי. תימה דמתני' יב] נמי קתני חייב ליתן לו ובנו אינו פדוי ויש לדחות יג] *דקאמר אינו פדוי עד שיתן לו ואתי מתניתין לאשמועי' דאפילו זקפם עליו במלוה לא הוה כאילו קבלם הכהן וחזר והלוה לו ואם מחלם הכהן אינו פדוי עד שיתן : **אמר** ליה לא גמרת ויהבת מידעם ביש עבדת. ויש לפרש מידעם לשון מאומה דמתרגמינן מידעם כלומר לא גמרה ויהבת מידעם ועוד יש לפרש כן מידעם ביש עבדת כלומר דבר רע עבדת יד] דמתרגמי' דבר רע (מלכים ב ד) כל מידעם ביש ויש ספרים דלא כתוב בהו עבדת אלא מידעם ביש ותו לא כלומר דבר רע הוא טו] כלומר דין עסק ביש : **הלכך** אין בנך פדוי. תימה מ"ש ממתנה על מנת להחזיר דאמרינן בפ"ק דקדושין (דף ו:) דבנו פדוי דמסיק בכולהו קני טז] וי"ל דהכא רבי חנינא לא היה רוצה לזכות אלא במתנה גמורה דאסרינן התם לעשות יז] מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות, כדנפקא לן לעיל בפ' עד כמה (דף כו:) משום שנאמר שחתם (את) ברית הלוי ואע"ג שאותו שהם נתן לו יח] כפירש על מנת שיחזירו לו [כיון] דאיכא היכירא למילתא ואין זה דברים שבלב כמו זבין ולא איצטריכא ליה לזוזי בפ' אלמנה (כתובות דף מז.) ומיהו קשה תימה דכיון שהיו ר' טרפון ור' חנינא מחזירין כל שעה כמלאו משחיתים ברית הלוי שיפסידו שאר כהנים שלא יתנו אלא להם מפני שהם רגילים להחזיר וי"ל יט] שאין הנותן יודע בשעה שנותן אם יחזירו לו ולא קרינא ביה שחתם ברית הלוי כ] דמה לנו במה שיחזיר לו אח"כ וגם שמא לא היו מחזירין אלא לעניים ולא לאותם שהיו דומים להם לעשירים : **ולא** בראוי כבמוחזק ולא האשה בכתובתה. בפ' יש נוחלין (ב"ב דף קכה:) פסקינן הלכתא דאין הבכור נוטל פי שנים במלוה בין שגבו כא] מעות בין שלא גבו מעות ומתוך כך נראה דאינו גובה כתובה במלוה כדתנן הכא כב] אין לה בראוי *אבל רבי פירש דאע"פ שהורע כח הבעל ובכור לענין מלוה דחשבינן ליה לגבייהו ראוי לגבי כתובת אשה מיהא חשיבא מוחזקת ואשה גובה כתובתה ממלוה כדתנן בכתובות בהכותב (דף פד.) מי שמת והניח אשה וב"ח ויורשים והיו לו מלוה ופקדון ביד אחרים ר"ט אומר ינתנו לכושל שבהן ר"ע אומר ינתן ליורשים שכולם צריכין שבועה ואין היורשין צריכין שבועה אלמא אפילו לר"ע אם לא שצריכה שבועה היתה כג] גובה אבל לפי שצריכה שבועה גובין היורשין ושוב לא תגבה האשה מהן דהוו להו מטלטלי דיתמי דלא משתעבדי ואם גבו קרקע בחובת אביהם היא חוזרת וגובה אותם מהם בשבועה כדין בעל חוב או אם פטרה מן השבועה גובה כד] *מלוה ולא משום דלדידהו הוי מלוה ראוי דהא לא משתמיט התם שום חכם להעמידה כרבי דוקא אלא משמע דליכא מאן דפליגי אלא כ"ע בין לרבי בין לרבנן אית להו דמלוה מוחזקת היא לגבי כתובת אלמנה ואפילו לרבנן כה] דאמרי מטלטלי לא משתעבדי לכתובה כלל אפילו מחיים נראה מתוך המשנה זו דהכותב שהם מודים *דמלוין דיתמי משתעבדי לכתובה דהא ליכא למימר דר"מ היא ולהכי אית ליה להאי משנה דשייכא כתובת אשה במלוה אע"ג דהוי מטלטלי דיתמי חדא שר"ת מפרש שאפילו לר' מאיר מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לכתובה אלא מטלטלי דיבם דוקא דעליה קאי בפרק האשה שנפלו (כתובות דף פא:ושם ד"ה ר"מ) דלא כו] מסתברא שיפה ר"מ כתובה לגבות ממטלטלי דיתמי טפי מבעל חוב איפכא מדרבנן שמגרעים כחה יותר מבעל חוב שלא לגבות ממטלטלי אפי' מיניה כדמשמע בפרק האומר בקדושין (דף סה:) גבי שנים שבאו ממה"י ואשה וחבילה עמהם כו' והיא דגבי ממטלטלי דנפלו קמי יבם במתני' דהאשה שנפלו (כתובות ד' פ:) היינו משום דיבם במקום בעל קאי וחשיב בהכי כמו מיניה כיון דאגידה ביה מחמת נשואי הבעל ונראה דברי ר"ת דאל"כ שיהא יבם כז] א) מיניה מנלן לרבנן דר"מ דלא משתעבדי מטלטלי לכתובה אפילו מיניה ועוד דא"כ איך יתנו ליורשים שכולם צריכין שבועה ולא היורשין גם כשיתנו ליורשין תגבה האשה מהם כיון שהאמר דמטלטלי דיתמי משתעבדי לכתובה סבירא ליה ועוד תיכח כתובת אשה אבל ב"ח מאי איכא למימר הא לא אשכחן תנא דאית ליה דמטלטלי דיתמי משתעבדי לב"ח אלא על כרחין משום דמלוה אינה ביד היורשין יפה כח אשה וב"ח טפי ממטלטלי שהם ביד היתומים ותרי חומרי בכתובה לא שייכי הכא כדפרישית בסוף האשה שנפלו (שם דף פב.) דהא חומרא דר' מאיר איכא כאן כדפרישית דהואיל והמלוה ביד אחרים לא הויא ממטלטלין ב) דיתמי ג) ואם כן כח] חומרא דרבי נתן

א) כמו מיניה מנלן דלרבנן דר"מ צ"ק ב) גירסת צ"ק דיתמי וחומרא דר"נ ג) וא"נ כאן חומרא סרס"א

מסורת הש"ס

[ועי' היטב רש"י קדושין כז: ד"ה שטר אין פודין וכו']

צ"ל אחד צ"ק

[כתובות קב.]

צ"ל לפדיון בנו

ולפי גירסת רש"י ותוס' גרסינן ביש עבדת

[עיין בתוס' (בקדושין) [בכתובות] מה שיש ליישבו]

דאפשר דר"ל ס"ל הא דקתני במתניתין אינו פדוי היינו עד שיתן לו צ"ק

[ב"ב מה. קיט. קכב: קכה:]

צ"ל אבל שם פירשנו דאע"פ כו' צ"ק

מלוה שהוא ביד אחרים ואין לומר דהוי כרבי אתיא אבל לרבנן הוי מלוה ראוי דהא וכו' צ"ק [צ"ל דמלוה]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ומ"ט אין בנו : (ב) שם הילכך אין בנך פדוי : (ג) שם במשנה ואינו נוטל פי שנים בשבח : (ד) רש"י ד"ה אזיל ואתי קמיה וכו' שנתן לו בעד בנו : (ה) ד"ה מה עולת וכו' אבל מלא יראו פני ריקם דבכור : (ו) ד"ה בשבח וכו' אלא שמין את הנכסים מה שהיו שוין : (ז) ד"ה בראוי וכו' נוטל בהן פי שנים הס"ד :

רבינו גרשום

כללי ופרטי גבי בכור אמר רבינא סברי לה כדאמרי במערבא כל מקום כו' : אימא לא הקדשות נפדין בכל אלו בעבדים ובקרקעות ובשטרות משום דכתיב בהקדשות כסף דכתיב ונתן את הכסף וקם לו : תנינא להא . במתניתא דאם רצה הכהן ליתן לו דרשאי כדקתני בברייתא נטלן והחזירן לו רשאי אלמא דהלכה היא כן דרשאי : נתנו לה' סלעין לעשרה כהנים לכל חד חצי סלע בבת אחת יצא שהרי נתן ה' סלעים כולן : ר' טרפון כהן היה : אף קיים הלכה זו . שגילה לכל דהלכה כן דרשאי להחזיר : חזייה להוא גברא . דיהב ה' סלעין לרבי חנינא כהן היה : והוה קא אזיל והוא גברא ואתי . כלומר שהיה רוצה שיחזירם לו ר' חנינא : א"ל . ר' חנינא חזינא בדעתך דלא גמרת בדעתך ויהבת לי מידעם אלא ע"מ שאחזירם לך הילכך אם אחזירם לך לא הוי בנך פדוי ואיני רשאי להחזירם לך הואיל ולא גמרת בדעתך שיהו שלך אלא אתפשם לי ויהא בנך פדוי : המפריש פריון בנו ואבד . קודם שבא ליד כהן חייב באחריותו שנאמר באדם ובבהמה יהיה לך אך פדה תפדה וגו' כלומר אימתי יהיה לך שלך בזמן שפדה תפדה מיד ליד : מנא לן . דחייב באחריותו : אתיא ערך ערך מערכין . כתיב הכא ופדויו מבן חדש תפדה בערכך וכתיב ערכך בערכין מה בערכין חייב באחריותו דקאמר ערך עלי אף בכור חייב באחריותו : מה עולת ראייה חייב באחריותה . ראע"ג דאפריש חייב באחריותו דלא מצי אתי לעזרה אי לא מייתי אף פדיון נמי חייב באחריותו : קרא לקרא . כלומר כיון דגמרינן לה במתניתין מקרא מיהיה לך אך פדה תפדה אמאי איכא לריש לקיש ור' יוחנן למילף מקרא אחרינא : אתיא ערך ערך מערכין . מה להלן יורשין חייבין כדתנן במסכת ערכין האומר ערכו של פלוני עלי מת הנודר יתנו היורשים אף הכא גבי בכור היכא דמת אחר שלשים יורשין חייבין ליתן : מה להלן . בעולה יורשין חייבין כדתנן האשה שהביאה חטאתה ומתה יביאו יורשין עולתה אף כאן יורשין חייבין : ואינו נוטל . פי שנים בשבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביו : ולא בראוי כבמוחזק . שאם מת אחי אביו בלא בנים לאחר מיתת אביו כיון שאביו היה ראוי לירש אחיו ומת הוא קודם ולא היה מוחזק בהן בנכסי אחיו אין הבכור נוטל פי שנים בהן : ולא האשה בכתובתה . אינה

שיטה מקובצת

א] בשטר וכן אמר רב ששת בנו פדוי לכשיתן תני : ב] נטלו והחזירן לו : ג] זה שחלק להן הס"ד ומה"ד נטלן והשאר נמחק : ד] אזיל ואתא קמיה : ה] גמרת ויהבת נתינה : ו] אחזירם לך ל"א : ז] גרעה מנדר דתנן מת או נגנב חייב באחריותו דכמאן : ח] יראו פני דבכור : ט] חייבין דחובה היא וגבי עולת כו' והשאר נמחק : י] שמין את הנכסים מה היו שוין : יא] מעות כמה ששוה: יב] דמתני' היא דקתני חייב: יג] לדחות דה"א אין בנו פדוי דקתני היינו עד : יד] כדתרגמי' כל דבר : טו] הוא כמו דין : טז] קני לבר מקידושין וכ"ש זה האיש שלא התנה אלא שבלבו היה שיחזיר לו : יז] לעשות כן מפני : יח] לו ולא פירש על מנת כו' לו מכל מקום איכא היכירא : יט] וי"ל כיון שאין : כ] הלוי ולאחר שהולך לדרכו ואינו עושה במצפה שיחזור לו מה לנו : כא] שגבו קרקע בין שגבו מעות ומתוך כך היה נראה דאשה אינה גובה : כב] הכא דאין לה בראוי אבל ר"י פירש : כג] גובה אותם מהן:כד]גובה ממלוה שביד אחרים אפילו לר' עקיבא ודלא כאבא שאול בן אימא מרים ואין לומר דמתני' דהכותב אתיא כר' דחשיב מלוה מוחזק בפ' יש נוחלין אבל לרבנן לא משום : כה] לרבנן דר' מאיר : כו] מסתבר שיפה ר' מאיר כח כתובה: כז] יבם כמו מיניה : כח] כן אין כאן חומרא דר"מ וגם חומרא דר' נתן :

* שמות כג:טו (כג רגלים)
את חג המצות תשמור שבעת
תאכל מצות כאשר צויתך
חודש האביב כי בו יצאת מ
ולא יראו פני ריקם

נושא
בענין הא דקתני
אבא שכתב
לכהן שהוא חייב
ליתן לו ה' סלעים
חייב אבל אין
בנו פדוי
באם אינו פדוי
כלל או רק
מדרבנן

נושא
כהן שקבל כסף
הפדיון רשאי
להחזירו לאב

נושא/מבנה
① Ⅱ
ב' לשונות על
מה קאי ר"ל
ור' דימי
מקורות:
I לאחריות על
כסף פדיון
שנאבד
II לחיוב פדיון
הבן
אף אחר
מותו

נושא
ארבעה שאינם נוטלים
① בשבח
② בראוי